

ПРЕВЕНЦИЈА РАДИКАЛИЗАЦИЈЕ, НАСИЛНОГ ЕКСТРЕМИЗМА И ТЕРОРИЗМА КРОЗ СИСТЕМ ОБРАЗОВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Оригинални научни рад

DOI 10.5937/zurbezkrim1902025S	COBISS.RS-ID 8628760	УДК 37.014.5:321.64]:323.28
--------------------------------	----------------------	-----------------------------

Милица Сикимић¹

Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци

Велибор Лалић

Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци

Предраг Ђеранић

Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци

Апстракт: Образовање представља извор сазнања о социјалним појавама и процесима, те у превенцији друштвено штетних понашања има значајну улогу. У овом раду анализирано је у којој су мјери заступљени образовни садржаји на тему радикализације, насилног екстремизма и тероризма у основном, средњем и високом образовању (на јавним универзитетима) и колико су предвиђене наставне теме прилагођене актуелном безбједносном амбијенту. Према кључним ријечима „радикализација“, „насилни екстремизам“ и „тероризам“ анализирани су наставни планови и програми за сва три нивоа образовања у Републици Српској и након тога извршена је квантитативна и квалитативна анализа. Резултати истраживања су показали да у основном и средњем образовању нема наставних тема о радикализацији, насилном екстремизму и тероризму. Што се тиче високог образовања, евидентан је недостатак курсева из ове области на различитим студијским програмима. Теме из студија тероризма углавном су остале на маргинама политике образовања у Републици Српској.

Кључне ријечи: радикализација, насилни екстремизам, тероризам, образовање, превенција.

УВОД

Поредтогаштосеполиција, службе безбједности и правосуђе непосредно баве питањима радикализације, насилног екстремизма и тероризма, ове појаве би требало да буду предмет интересовања цјелокупног друштва. Репресивно дјеловање у њиховом сузбијању је незаобилазно. Међутим, репресивне мјере уколико нису праћене превентивним дјеловањем не могу дати дугорочне и одрживе резултате (Thomas, 2016). Систем образовања може да има врло важну улогу у превенцији ових друштвено деструктивних појава. Млади су посебно рањива категорија за разне облике манипулације

¹ Аутор за кореспонденцију: Милица Сикимић, МА, асистент на Факултету безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци. Е-mail: milica.sikimic@fbn.unibl.org

и индоктринације, посебно путем савремених информационих технологија. Ширење екстремистичких идеја и радикализација путем интернета је у великој мјери распрострањена појава. Према подацима Уједињених нација у посљедњих неколико година у порасту је број дјеце која су регрутована и експлоатисана од стране терористичких организација. Превенција регрутовања дјеце је свеобухватан процес који захтијева интеграцију више приступа и знања из различитих области (UNDOC, 2017).

Полицијски службеници често нису у прилици да се активније укључе у превентивне активности, првенствено због преоптерећености оперативним пословима. Ту се отвара значајан простор за систем образовања, гдје би млади људи кроз образовне процесе стекли основна знања о радикализацији, насилном екстремизму и тероризму. Едукација може помоћи младима да развију интерперсоналне вјештине мирног приступа промјенама и неслагању са другима, да испитују легитимитет и оправданост, као и ставове које прокламују терористичке организације, а може помоћи и развијању њиховог отпора према насилном дјеловању.²

Образовање из области безбједности представља велики изазов за свако друштво. У том смислу, кључна је важност да наставне активности изводи квалитетан кадар на свим нивоима образовања. С тим у вези, намеће се потреба за атрактивним и плановима и програмима који имају јасне образовне циљеве и друштвену оправданост (Мијалковић, 2014).

Превенција екстремизма и тероризма има велику важност у сваком друштву, а посебно у Босни и Херцеговини – постконфликтној земљи која се у значајној мјери суочава са овим проблемима (Азиновић, 2012). Исламски фундаментализам и извршени терористички акти у Босни и Херцеговини су друштвена стварност, колико год се овај проблем покушавао минимизирати и релативизовати од стране појединих политичких елита и дијела јавности у земљи.

Прегледом литературе уочени су радови у којима се третитирају онтолошка, епистемолошка и методолошка питања студија тероризма (Reid, 1997; Silke, *The Devil you Know: Continuing Problems with Research on Terrorism*, 2001; Gordon, *Applying Analytical Methods to Study Terrorism*, 2004a; Jackson, 2012; Gordon, *Terrorism and Knowledge Growth: A Databases and Internet Analysis*, 2004b; (Sheehan, 2012; Mahoney, 2017; Altran, Axelrod, Davis, & Fischhof, 2017; Schuurman, 2018). Ти аспекти се односе на стварање знања о тероризму, док су питања у вези са ширењем тог знања у образовној дјелатности, што је врло битан аспект значајно запостављена³ (Мушић, 2016; Мијалковић, 2014; Sheehan, 2012; Gordon, *Applying Analytical Methods*

² Водич за наставнике о превенцији насилног екстремизма УНЕСКО савјетује да се са ученицима дискутује о локалним манифестацијама радикалних и екстремних увјерења, умјесто апстрактног приступа на свјетском нивоу. Конкретним примјерима из најближе околине младима се може омогућити да разумију повезаност између локалних и свјетских изазова, да буду свјесни стварних ризика и посљедица тероризма. У свему наведеном, наставник треба да буде модератор разговора и објективан према друштвеним, културним, етничким и другим разноликостима у локалном контексту и наравно, особа са предзнањима о насилном екстремизму и тероризму (UNESCO, 2016: 13-17).

³ Посебно ако узмемо чињеницу да се након терористичког напада на САД 11. септембра 2001. на већини универзитета уведе наставни предмети из тероризма из различитих научних дисциплина (Silke, 2004).

to Study Terrorism, 2004a). Прегледом литературе нисмо идентификовали слична истраживања о заступљености тема која се односе на радикализацију, насилни екстремизам и тероризам у процесу образовања.

Ово истраживање је експлоративне природе тако да није било у могућности за упоређивање резултате овог истраживања са резултатима сличних истраживања у региону или шире. Циљ овог рада је да се утврди у којој су мјери у Републици Српској, заступљени образовни садржаји на тему радикализације, насилног екстремизма и тероризма у основном, средњем и високом образовању (на јавним универзитетима) и колико постојећи наставни садржаји одговарају потребама праксе.

У фокусу истраживања су два основна истраживачка питања: 1) у којој мјери се тематика радикализације, насилног екстремизма и тероризма изучава у систему јавног образовања у Републици Српској и 2) да ли су постојећи наставни планови и програми прилагођени друштвеним потребама и безбједносном амбијенту у коме се налазимо.

МЕТОДОЛОГИЈА

Извршена је анализа садржаја наставних планова и програма у јавним образовним установама у Републици Српској. Анализирани су планови и програми у основном, средњем и високом образовању. Министарство просвјете и културе Републике Српске, односно Републички педагошки завод утврђују наставне планове и програме за основно образовање и васпитање, као и средњошколско образовање у Републици Српској. Наставним плановима и програмима утврђени су наставни предмети, њихов распоред по разредима, годишњи и седмични број часова наставе, као и садржаји по којима ће се изводити настава (Републички педагошки завод, 2019). У Републици Српској високо образовање се спроводи у оквиру јавних и приватних високошколских установа које дјелатност обављају према различитим наставним плановима и програмима (Закон о високом образовању Републике Српске, члан 11-24, Сл. гласник РС број 73/10; 104/11; 84/12; 108/13; 44/15; 90/16 и 31/18). Имајући у виду да је предмет рада заступљеност наставних садржаја о радикализацији, насилном екстремизму и тероризму, анализирани су наставни планови и програми два јавна универзитета у Републици Српској: Универзитет у Бањој Луци и Универзитет у Источном Сарајеву. Сви наставни планови и програми анализирани су на кључне ријечи радикализација, екстремизам и тероризам. Након идентификовања кључних ријечи извршена је квантитативна и квалитативна анализа наставних планова и програма. Поред наведеног анализирани су и садржаји који се посредно могу односити на превенцију насиља које има политичку, националну, етничку, расну или сличну конотацију. Анализом садржаја наставних планова и програма добијени су квантитативни показатељи, тј. фонд часова који се изводе у наставном процесу у основном, средњем и високом образовању као и квалитативни показатељи, тј. садржај наставних јединица које обрађују теме екстремизма и тероризма.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ОСНОВНО И СРЕДЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

У Републици Српској, Републички педагошки завод⁴ надлежан је за доношење наставних планова и програма за основно и средње образовање и васпитање. Наставни планови садрже називе наставних предмета, наставне садржаје и фонд часова за извођење наставе (Републички педагошки завод, 2019).

Наставни план за основно образовање у Републици Српској предвиђа наставне предмете: Српски језик (језик бошњачког, односно, хрватског народа); Православна вјеронаука; први страни језик; други страни језик; Ликовна култура; Музичка култура; Природа и друштво; Познавање природе; Познавање друштва; Историја; Демократија и људска права; Географија; Физика; Математика; Биологија; Хемија; Техничко образовање; Основи информатике; Физичко васпитање; Моја околина; Говор, изражавање, стварање; Физичко васпитање, ритмика, музика; Васпитни рад у одјељенској заједници (Републички педагошки завод, 2019).

Анализом наставних планова уочено је да истима нису обухваћене теме које се директно односе на радикализацију, насилни екстремизам и тероризам. Међутим, одређени наставни садржаји обрађују теме које за циљ имају развој толеранције и уважавања културних различитости. Такви садржаји пронађени су у наставним плановима Православне вјеронауке и часовима одјељенске заједнице.⁵ Као примјер наводимо сегмент из плана наставног предмета Православна вјеронаука који се односи на циљеве предмета: „развијање осјећаја личне одговорности и самосвјесне обавезе, да би се могли правилно предидјелити према добру и злу као основним моралним категоријама; и „развијање правилног односа према породици и друштву, према људима који другачије живе, мисле и вјерују.“ Након спроведене наставе од ученика се очекује да „препозна разлику између добра и зла“ и „објасни важност чињења добрих дјела и избегавања лоших“ (Републички педагошки завод, 2019). Такође, у већини разреда на часовима одјељенске заједнице планирана наставна тема је превенција насиља у оквиру које ученици треба да препознају насилне облике понашања, различитости као повод за насилно понашање, те да развијају друштвено прихватљиве обрасце понашања према индивидуалним и групним различитостима (Републички педагошки завод, 2019).

Што се тиче средњошколског образовања у Републици Српској према подацима Републичког педагошког завода свршеним основцима је на располагању укупно 13 занимања и Гимназија са четири смјера (Републички педагошки завод, 2019). Анализом наставних садржаја нису утврђени они који директно или посредно третирају тематику радикализације, насилног екстремизма или тероризма.

⁴ Републички педагошки завод је управна организација у саставу Министарства просвјете и културе.

⁵ У Републици Српској у школама се изводи и настава исламске и католичке вјеронауке, али наставни планови и програми нису доступни на сајту Републичког педагошког завода Републике Српске, тако да ти планови нису анализирани. То не искључује чињеницу да се у оквиру тих предмета ученици уче универзалним виједностима толеранције и уважавања културних различитости.

СТУДИЈСКИ ПЛАНОВИ И ПРОГРАМИ ЗА ПРВИ ЦИКЛУС СТУДИЈА НА ЈАВНИМ УНИВЕРЗИТЕТИМА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

У Републици Српској постоје два јавна универзитета: Универзитет у Бањој Луци и Универзитет у Источном Сарајеву, чији су наставни планови и програми првог циклуса студија анализирани у сврху овог истраживања.

Универзитети у Бањој Луци

Водећа високошколска образовна институција у Републици Српској, а друга по величини у БиХ, јесте Универзитет у Бањој Луци који има 17 факултета са 58 студијских програма првог циклуса, 65 студијских програма другог циклуса и 9 студијских програма трећег циклуса студија (Универзитет у Бањој Луци, 2019). Анализирани су студијски програми првог циклуса на Правном факултету и Факултету безбједносних наука, односно факултетима на чијим веб сајтовима су идентификовани наставни садржаји који се могу довести у везу са радикализацијом, насилним екстремизмом и тероризмом.

У наставном плану и програму Правног факултета Универзитета у Бањој Луци пронађена су три предмета у оквиру којих се у одређеном сегменту обрађују наведени садржаји. То је Кривично право, Криминологија са пенологијом и Организовани криминалитет. На другој години студија, тачније у трећем семестру, обавезан предмет је Кривично право са наставном јединицом „Кривична дјела тероризма“ (Правни факултет, 2019). Криминологија са пенологијом је обавезан предмет на трећој години студија, а студенти треба да стекну знања „из области криминалне етиологије и феноменологије, као и из области пенологије.“ У садржају предмета Криминологија са пенологијом не налазимо термин „тероризам“, међутим, неке од предвиђених наставних јединица баве се етиологијом криминалитета, посебно његовим економским, политичким и идеолошким чиниоцима (Правни факултет, 2019). На четвртој години студија студенти могу да се определијеле за изборни предмет Организовани криминалитет у којем налазимо наставну тему „утврђивање начина прања новца у ланцу организованог криминала и финансирања терористичких активности“, а тражени ниво знања треба да омогући студентима боље разумијевање организованог криминалитета и савремених безбједносних изазова, ризика и пријетњи (Правни факултет, 2019).

Факултет безбједносних наука настао је 2017. године, трансформацијом Високе школе унутрашњих послова Бања Лука, која је дјеловала у оквиру Министарства унутрашњих послова Републике Српске. Тренутно се изводи настава по старом и новом студијском програму Безбједност и криминалистика, у оквиру којег постоје два усмјерења: полицијски и криминалистички, а студенти се опредељују након треће године студија. Стари студијски програм Високе школе унутрашњих послова похађају генерације студената које су уписане прије школске 2017/18. године, док нови студијски програм похађају генерације уписане након школске 2017/18 (Укратко о факултету, 2019).

На студијском програму Високе школе унутрашњих послова студенти су се по први пут сусретали са појмом тероризам на другој години студија, у оквиру обавезног наставног предмета Криминалистичка методика. Наставна јединица наслова „Тероризам – међународни тероризам“ обрађивана је на три наставна часа предавања и два часа вјежби, на којима су усвајана знања о појму, карактеристикама, врстама и појавним облицима тероризма, средствима, начинима извршења и сазнања о извршеним кривичним дјелима тероризма, откривању и хватању терористе, као и о карактеристикама и појавним облицима међународног тероризма (Висока школа унутрашњих послова, 2012). На трећој години студија обавезни наставни предмет је Организовани криминалитет са предвиђеном наставном јединицом „однос организованог криминалитета и тероризма“, такође фонда 3+2 часова (Висока школа унутрашњих послова, 2012), док су у седмом семестру Криминалистичког смјера⁶ на изборном предмету Високотехнолошки криминалитет, четири часа предвиђена за тему сајбер тероризам, у овину чега се обрађују теме појмовног одређења сајбер тероризма, његових карактеристика, профила сајбер терориста, као и начини супротстављања овом виду тероризма (Висока школа унутрашњих послова, 2012).

У плану и програму полицијског усмјерења налазе се три наставна предмета која се баве тероризмом, али ниједан од тих предмета нема статус обавезног предмета. Силабус предмета Обавјештајно-безбједносна дјелатност и службе предвиђа укупно осам часова (четири предавања и четири вјежбе) на тему екстремизма и тероризма, појма и врста унутрашњег екстремизма и тероризма, екстремне политичке и терористичке организације, међународног тероризма, те облицима испољавања екстремистичког и терористичког дјеловања. У оквиру наставне теме још се обрађује и тоталитаризам, екстремни национализам и сепаратизам, илегално организовање и бандитизам, завјереничко-превратничко дјеловање, појединачни акти насиља, изазивање грађанског рата и иностране интервенције. Друге наставне јединице које се могу повезати са предметом овог рада су идеолошко-политичка индоктринација и вјерски фанатизам (Висока школа унутрашњих послова, 2012). Из изборног предмета Систем безбједности и заштите студенти имају прилику да се упознају са појмом тероризма, карактеристикама и манифестовању тероризма, као и о структурама терористичких организација у трајању од укупно четири наставна часа (Висока школа унутрашњих послова, 2012). Студенти су такође имали могућност одређења за похађање наставе из изборног предмета Тероризам укупног фонда од 60 часова (30 предавања и 30 вјежбе), а као циљ изучавања предмета наводи се стицање основних знања о глобализацији и тероризму и његовој примјени; форми и садржини организовања терористичких организација, новим облицима тероризма и борбе против тероризма (Висока школа унутрашњих послова, 2012).

На студијском програму Безбједност и криминалистика 2017/18 наставу похађају сви студенти који су први пут уписани у прву годину студија у академској 2017/18 години и након тога. Наставни план и програм је измијењен са новим, актуелним садржајима у складу са промјенама у безбједносном окружењу. Савладавање градива из појединих (обавезних)

⁶ Приликом уписа у четврту годину студија студенти су имали могућност одређења између два смјера: Криминалистички смјер и Полицијски смјер.

наставних предмета захтијева знање о тероризму, а фонд часова на којима је предвиђено учење о тероризму је значајно повећан. Већ у првом семестру, на наставном предмету Основе безбједносних наука укупно је 6 наставних часова предвиђених за упознавање студената са тероризмом као безбједносном пријетњом на националном и међународном нивоу (Факултет безбједносних наука, 2019). У наставном плану предмета Дефендологија, у оквиру којег се изучавају савремене студије безбједности, на тему тероризма као пријетње политичком сектору безбједности предвиђено је укупно 6 часова (4 предавања и 2 вјежбе) (Факултет безбједносних наука, 2019). Значајна новина новог студијског плана и програма је што су предмети Тероризам и Обавјештајно-безбједносна дјелатност и службе предвиђени као обавезни (Факултет безбједносних наука, 2019). Обавезне предмете Глобална безбједност и Заштита критичне инфраструктуре на којима ће бити ријечи о тероризму овом приликом нису анализирани из разлога што још увијек нису активни по новом студијском програму и могуће су измјене достављених силабуса, а на претходном студијском програму из 2014/15 нису постојали.

Прегледом фонда часова долази се до резултата да је на Правном факултету минимално 13, а максимално 17 часова (кроз изборне предмете) посвећено тероризму. На Факултету безбједносних наука по плану и програму од 2014/15 године имамо број од минимално 10, а максимално 82, док студенти који студирају по плану и програму од 2017/18 године морају обрадити 110 часова посвећених наставним темама о различитим аспектима тероризма.

Табела 1: Преглед броја наставних часова на студијским програмима Универзитета у Бањој Луци на којима се говори о радикализацији, насилном екстремизму и тероризму

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ			
Правни Факултет			
Назив предмета	Статус предмета	Фонд часова на којима се говори о тероризму	
Кривично право	Обавезан	7	
Криминологија са пенологијом	Обавезан	6	
Организовани криминалитет	Изборни	4	
Укупан фонд часова на студијском програму на којима се говори о тероризму		Минимално	Максимално
		13	13
Факултет безбједносних наука			
<i>Дипломирани правник унутрашњих послова</i>			
Назив предмета	Статус предмета	Фонд часова на којима се говори о тероризму	
Криминалистичка методика	Обавезан	5	

Организовани криминалитет	Обавезан	5	
Високотехнолошки криминалитет	Изборни	4	
Обавјештајно-безбједносна дјелатност и службе	Изборни	8	
Систем безбједности и заштите	Изборни	4	
Тероризам	Изборни	60	
Укупан фонд часова на студијском програму на којима се говори о тероризму		Минимално	Максимално
		10	80
<i>Дипломирани њравник безбједности и криминалистике</i>			
Основе безбједносних наука	Обавезан	6	
Дефендологија	Обавезан	6	
Тероризам	Обавезан	90	
Обавјештајно-безбједносна дјелатност и службе	Обавезан	8	
Укупан фонд часова на студијском програму са наставним темама о различитим аспектима тероризма		Минимално/максимално 110	

Извор: обрада аутора

Универзитет у Источном Сарајеву

Универзитет у Источном Сарајеву у свом саставу има 17 организационих јединица са 56 студијских програма на првом, 48 на другом и 11 на трећем циклусу студија (Универзитет у Источном Сарајеву, 2019). Иако студијски програми првог циклуса на правним факултетима јавних универзитета у Републици Српској нису идентични, на предметима Кривично право и Криминологија са пенологијом Правног факултета у Источном Сарајеву налазимо исте наставне теме као и претходно описане на истим предметима на Правном факултету у Бањој Луци, те их нећемо поново описивати. Разлика је што на Правном факултету у Источном Сарајеву Организовани криминалитет није предвиђен као наставни предмет (Правни факултет, 2019).

На више студијских програма Филозофског факултета идентификовано је неколико предмета са предвиђеним наставним јединицама о насилном екстремизму и тероризму. На студијском програму Новинарство, у четвртој години обавезан предмет Међународни односи предвиђа укупно 5 (3+2) часова на тему „Тероризам и међународни односи“ (Филозофски факултет, 2019). Изборни предмет на студијском програму Политикологија и међународни односи - међународни смјер, на наставном предмету ЕУ и спољна политика БиХ предвиђено је 5 часова (3+2) за обраду наставне јединице „Изазови екстремизма, тероризма у ЕУ и БиХ“ (Филозофски факултет, 2019). Студијски програм Социологија у оквиру предмета Савремени политички системи обрађује

тему „Политика ЕУ у области слободе, безбједности и борбе против тероризма“ (Филозофски факултет, 2019).

Други садржаји на тему радикализације, насилног екстремизма и тероризма нису идентификовани.

Табела 2: Преглед броја наставних часова на студијским програмима Универзитета у Источном Сарајеву на којима се говори о насилном екстремизму и тероризму

УНИВЕРЗИТЕТ У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ		
Правни факултет		
Назив предмета	Статус предмета	Фонд часова на којима се говори о тероризму
Кривично право	Обавезан	7
Криминологија са пенологијом	Обавезан	6
Укупан фонд часова на студијском програму на којима се говори о тероризму		Минимално/ максимално 13
Филозофски факултет		
<i>Студијски програм - Новинарство</i>		
Назив предмета	Статус предмета	Фонд часова на којима се говори о тероризму
Међународни односи	Обавезан	5
<i>Студијски програм - Политикологија и међународни односи - међународни смјер</i>		
Назив предмета	Статус предмета	Фонд часова на којима се говори о тероризму
ЕУ и спољна политика БиХ	Изборни	5
<i>Студијски програм Социологија</i>		
Назив предмета	Статус предмета	Фонд часова на којима се говори о тероризму
Савремени политички системи	Изборни	4

Извор: обрада аутора

Прегледом фонда часова добијени резултати су: 13 наставних часова на Правном факултету и укупно 14 часова на три студијска програма Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву.

ДИСКУСИЈА

Да ли јавно образовање у Републици Српској адекватно оспособљава младе људе да разумију сваремено друштвено окружење и да препознају опасност радикализације, насилног екстремизма и тероризма? Босна и Херцеговина, укључујући и неке друге дијелове Западног Балкана (Eurropol, 2017) суочава се са проблемом радикалног ислама. Тај проблем у Босни и Херцеговини значајно је изражен (Азиновић & Јусић, Нови зов рата у Сирији и босанскохерцеговачки контингент страних бораца, 2019; Prisljan, Černigoj, & Lobnikar, 2018) и заслужује пажњу практичара, истраживача и јавности у цјелини. Актуелност ове проблематике представља императив да се у политици образовања у Републици Српској нађе адекватно мјесто за едукацију нових генерација на свим нивоима образовања.

Улога образовања, у вези са наставним садржајима који третирају тематику радикализације, насилног екстремизма и тероризма, у Републици Српској може се посматрати из двије основне перспективе. Прва се односи на основно и средње образовање, током којег би ученици требало да се упознају са основним карактеристикама ових појава и пријетњама које оне генеришу. Она би требало да имају за циљ подизање безбједносне културе младих на виши ниво, како би млади стекли адекватна знања да препознају пријетње и да на њих адекватно реагују (Стајић, Мијалковић & Станаревић, 2006; Станаревић & Бодин, 2014). Овај сегмент образовања ученика има примарну важност. Са друге стране, млади људи током школовања усвајају вриједности уважавања културних различитости и рјешавања спорова, било на индивидуалном или на нивоу друштвених група – искључиво на миран начин, дијалогом и толеранцијом.

У контексту високог образовања, тематика радикализације, насилног екстремизма и тероризма има велики значај за припрему будућих дипломаца да у свом професионалном раду у довољној мјери буду обучени да се носе са професионалним изазовима у све више несигурном друштвеном окружењу. Ова знања нису искључиво намијењена професионалним припадницима сектора безбједности или правосудних органа, већ и запосленим у другим дјелатностима, попут медија (Nacos, 2016), центара за социјални рад (Ragazzi, 2017), јавној управи (Hague, 2002), истраживачким центрима (Dongen, 2018) итд. Спектар дјелатности је широк и обухвата све сегменте друштвеног живота.

Сада се освртом на резултате истраживања сагледа у ком обиму се изучавају наведени садржаји и у којој мјери одговарају потребама друштва. Прво је дат осврт на наставне планове и програме у основном и средњем образовању. Резултати истраживања су показали да се садржаји о радикализацији, насилном екстремизму и тероризму не изучавају. Одређени општи садржаји који се односе на поштовање културних различитости и превенцију насиља су заступљени, у мањем обиму. У том контексту наставни планови и програми би требало да буду усаглашени са dobrим праксама и препорукама (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2016) о улози образовања као значајног чиниоца за спречавање насилног екстремизма и тероризма. Друштвена потреба постоји, али овим темама није посвећена адекватна пажња. Млади током ове фазе образовања не стичу чак ни елементарна знања о овим феноменима, и нису припремљени

да разумију дешавања у свом окружењу нити да препознају пријетње и знају како треба правилно поступити у кризној ситуацији и заштитити себе и друге.

Друга перспектива посматрања улоге образовања у контексту радикализације, насилног екстремизма и тероризма односи се на високо образовање. Свршени студенти првог циклуса студија запошљавају се у јавном или приватом сектору. Стечено образовање током студија примјењују у пракси уз претпоставку даљњег стручног усавршавања. Реторичко је питање да ли су постојећи наставни садржаји на различитим програмима довољни да их припреме за будуће радне улоге. Супротстављање радикализацији, насилном екстремизму и тероризму није искључиви домен запослених у полицијским агенцијама, обавјештајним службама или правосуђу, већ обухвата много шири спектар дјелатности у друштву. Анализом студијских програма утврђено је да се ова проблематика са највећим фондом часова изучава на Факултету безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци. На том факултету планом и програмом предвиђен је један наставни предмет из студија тероризма, што је уједно једини наставни предмет на оба јавна универзитета у Републици Српској на првом циклусу студија који искључиво третира тематику тероризма. У одређеном сегменту на овом факултету теме из тероризма изучавају се у оквиру других наставних предмета. Такав приступ је разумљив јер се на тој високообразовној установи школују кадрови за рад у сектору безбједности. Фонд часова знатно је већи у односу на програм Високе школе унутрашњих послова чији је правни насљедник Факултет безбједносних наука. То су позитивни трендови у високом образовању када је ријеч о темама из радикализације, насилног екстремизма и тероризма.

Наредне високошколске институције које у наставним плановима и програмима садрже мањи фонд часова на ову тему, у оквиру различитих наставних предмета, јесу правни факултети на оба јавна универзитета у Републици Српској. Фонд часова гдје се експлицитно изучавају наведене теме је минималан и недовољан како би се добиле основе из ове тематике. Посебно што одређени број дипломаца правног факултета заснива радни однос у полицијским и безбједносним агенцијама. На другим студијским програмима тематика тероризма изучава се парцијално, у оквиру других предмета, и само као једна наставна јединица. Ради се о предмету Међународни односи на студијском програму Новинарство на Универзитету у Иточном Сарајеву. Постоји оправдана потреба да будући новинари имају општа знања о тероризму и улози медија, било традиционалних или друштвених мрежа, које се у великој мјери користе за пропаганду, радикализацију и регрутовање присталица. У пракси, медији се, такође, користе од стране владиних институција како би добили подршку јавности за мјере супротстављања тероризму (Nacos, 2016). Затим, на студијском програму Политикологија и међународни односи на Универзитету у Источном Сарајеву тематика екстремизма и тероризма се изучава као једна наставна јединица на предмету ЕУ и спољна политика БиХ, те се на студијском програму Социологија такође тероризам изучава у оквиру једне наставне јединице на предмету Савремени политички системи.

На великом броју универзитета у свијету након терористичких напада на САД 11. септембра 2001. године долази до експанзије курсева (Silke, 2004), који тематику тероризма третирају из перспектива различитих научних дисциплина. Поред тога, на универзитетима се оснивају истраживачки

центри који се искључиво баве истраживањем феномена тероризма. Сагледавајући стање у високом образовању на јавним универзитетима, наведени трендови се нису одразили на систем образовања и теме из студија тероризма су остале на маргинама политике образовања у Републици Српској.

ЗАКЉУЧАК

У овом раду тражен је одговор на питања у којој мјери се тематика радикализације, насилног екстремизма и тероризма изучава у систему јавног образовања у Републици Српској, и да ли је постојећи систем образовања прилагођен потребама друштва и безбједносном окружењу.

Имајући у виду да је тематика екстремизма и радикализације значајно присутна у јавном дискурсу, посебно у медијима, политици, полицијским агенцијама и правосуђу у Републици Српској и БиХ у цјелини, заступљеност у систему образовања је изузетно ниска. У том контексту анализирани су основно, средње и високо образовање на првом циклусу студија на јавним универзитетима. Резултати истраживања су показали да наставни програми у основном и средњем образовању не садрже наставне теме о радикализацији, насилном екстремизму и тероризму. Што се тиче високог образовања, заступљеност ових тема у цјелини гледано је симболична са изузетком Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци. У високом образовању евидентан је недостатак курсева из области тероризма на различитим студијским програмима. Феномен тероризма се изучава само у мањем броју студијских програма и то са минималним бројем наставних часова. Тероризам није само предмет интересовања професионалаца у сектору безбједности или правосуђу, већ има много шири друштвени и академски (мултидисциплинарни) контекст.

На основу предочене анализе стања треба дати одговор на друго истраживачко питање, односно, да ли су постојећи наставни планови и програми прилагођени друштвеним потребама и безбједносном амбијенту у коме се налази Република Српска и Босна и Херцеговина у цјелини. Посматрајући анализирани нивое образовања може се закључити да наставни планови не омогућавају адекватну припрему младих људи да разумију тероризам и сродне феномене. Ако се узме у обзир чињеница да је питање радикализације у Босни и Херцеговини значајан безбједносни проблем, затим да се спомене повратак ратника који су се борили на страни терористичке организације ИСИЛ, те извршене терористичке нападе у Босни и Херцеговини – оправданост изучавања тероризма на свим нивоима образовања у Републици Српској није спорна. Превенција радикализације, насилног екстремизма и тероризма кроз систем образовања представља значајан друштвени ресурс који није у довољној мјери искориштен.

На основу резултата истраживања износе се одређене препоруке. Било би добро да се у основном и средњем образовању уведе предмет Безбједносна култура, а у оквиру тог предмета посвети пажња темама радикализације, насилног екстремизма и тероризма с акцентом на превенцију и рањивост младих приликом врбовања за приступање радикалним покретима и терористичким организацијама.

Што се тиче високог образовања, препоручује се анализа наставних планова и студијских програма на јавним универзитетима, и цијени се да треба сагледати оправданост и потребу за увођењем нових предмета (обавезних или изборних) који би третирали наведену тематику из перспективе различитих научних дисциплина.

ЛИТЕРАТУРА

- Altran, S., Axelrod, R., Davis, R., & Fischhof, B. (2017). Challenges in Researching Terrorism from the Field. *Science*, 355 (6323), 352-354.
- Азиновић, В. (2012). *Увод у студије тероризма*. Сарајево: Факултет политичких наука Универзитета у Сарајеву.
- Азиновић, В., и Јусић, М. (2019). *Нови зов рата у Сирији и босанскохерцеговачки контигент страних бораца*. Сарајево: Атланска иницијатива.
- Dongen, T. v. (2018). 130+(Counter-) Terrorism Research Centers—an Inventory. *Perspectives on Terrorism*, 12 (2), 86-124.
- Факултет безбједносних наука. (2019). Укратко о факултету. Преузето 24.3.2019. <https://fbn.unibl.org/ukratko-o-fakultetu/>
- Факултет безбједносних наука. (2019). *Студијски програм Безбједност и криминалистика 2017/18*. Преузето 10.3.2019. <https://fbn.unibl.org/studijski-program-bezbjednost-i-kriminalistika/>
- Филозофски факултет. (2019). *Студијски програм Новинарство*. Преузето 24.5.2019. <http://www.ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Novinarstvo-silabusi/medjunarodni-odnosi.pdf>
- Филозофски факултет. (2019). *Студијски програм Политикологија и међународни односи*. Преузето 22.5.2019. <http://www.ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Politikologija-silabusi/eu-i-spoljna-politika-bih.pdf>
- Филозофски факултет. (2019). *Студијски програм Социологија*. Преузето 22.5.2019. <http://www.ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Sociologija-silabusi/savremeni-politicki-sistemi-sociologija.pdf>
- Gordon, A. (2004a). Applying Analytical Methods to Study Terrorism. *International Studies Perspectives*, 3 (8), 287-302.
- Gordon, A. (2004b). Terrorism and Knowledge Growth: A Databases and Internet Analysis. In: Andrew Silke (Ed.). *Research on Terrorism : Trends, Achievements & Failures*. London: Routledge, 104-118.
- Hague, M. S. (2002). Government responses to terrorism: Critical views of their impacts on people and public administration. *Public Administration Review*, 62, 170-180.
- Jackson, R. (2012). The Study of Terrorism 10 Years After 9/11: Successes, Issues, Challenges. *Uluslararası İlişkiler*, 32 (8), 1-16.

- Mahoney, C. (2017). More Data, New Problems: Audiences, Ahistoricity, and Selection Bias in Terrorism and Insurgency Research. *International Studies Review*, 20 (4), 589-614.
- Мијалковић, С. (2014). Методологија пројектовања програма стручног усавршавања просветних радника из области безбедности. *Безбједност-полиција-грађани*, 1-2, 47-61.
- Мушић, С. (2016). Улога образовања у превенцији насилног екстремизма и радикализма. *Changing reality through education* (str. 1-9). Mostar: Džemal Bijedić.
- Nacos, B. (2016). *Mass-mediated terrorism: Mainstream and digital media in terrorism and counterterrorism*. Maryland: Rowman & Littlefield.
- Nacos, B. L. (2016). Terrorist Propaganda and the Mainstream Media. In: N. B. L, *Terrorism and Counterterrorism* (pp. 26). New York: Routledge.
- Наставни план и програм Високе школе унутрашњих послова* (2012). Бањалука: Висока школа унутрашњих послова.
- Правни факултет. (2019). *Кривично право*. Преузето 22.3.2019. <https://pf.unibl.org/krivicno-pravo/>
- Правни факултет. (2019). *Криминологија са пенологијом*. Преузето 22.3.2019. <https://pf.unibl.org/kriminologija-sa-penologijom/>
- Правни факултет. (2019). *Организовани криминалитет*. Преузето 22.3.2019. <https://pf.unibl.org/organizovani-kriminalitet/>
- Правни факултет. (2019). *Студијски програми - силабуси за први циклус студија*. Преузето 10.5.2019. <https://www.pravni.ues.rs.ba/Download/Nastavni-Plan.pdf>
- Prislan, K., Černigoj, A., & Lobnikar, B. (2018). Preventing radicalisation in the Western Balkans: The role of the police using a multi-stakeholder approach. *Ravija za kriminalistiko in kriminologijo* 69 (4), 257-268.
- Ragazzi, F. (2017). Countering terrorism and radicalisation: Securitising social policy?. *Critical Social Policy*, 37 (2), 163-179.
- Reid, E. (1997). Evolution of a Body of Knowledge: An Analysis of Terrorism Research. *Information Processing & Management*, 1 (33), 91-106.
- Републички педагошки завод [РПЗ]. (2019). *Наставни план и програм за основно образовање и васпитање у Републици Српској 2014*. Преузето 25.5.2019. https://www.rpz-rs.org/sajt/doc/file/web_portal/05/5.2/Nastavni%20plan%20i%20program%20za%20osnovnu%20skolu.pdf
- Републички педагошки завод [РПЗ]. (2019). *Наставни план и програм за средње образовање и васпитање*. Преузето 22.3.2019. <https://www.rpz-rs.org/22/rpz-rs/Za/srednje/obrazovanje/i/vaspitanje#.XjXP2hKjIU>
- Schuurman, B. (2018). Research on Terrorism, 2007–2016: A Review of Data, Methods, and Authorship. *Terrorism and Political Violence*, 1 (30), 1-16.

- Sheehan, I. S. (2012). Mapping Contemporary Terrorism Courses at Top-Ranked National Universities and Liberal Arts Colleges in the United States. *Perspectives on Terrorism*, 6 (2), 19-50.
- Silke, A. (2001). The Devil you Know: Continuing Problems with Research on Terrorism. *Terrorism and political Violence*, 4 (13), 1-14.
- Silke, A. (2004). An introduction to terrorism research. *Research on terrorism: trends, achievements and failures* (pp. 1-29). New York: Routledge.
- Стајић, Љ., Мијалковић, С., & Станаревић, С. (2006). *Безбедносна култура младих - како живети безбедно*. Београд: Драганић.
- Станаревић, С., & Бодин, М. (2014). Безбедносна култура као друштвени ресурс националне безбедности. *Војно дело*, 66, 84-104.
- Thomas, P. (2016). Youth, terrorism and education: Britain's Prevent programme. *International Journal of Life-Long Education, special issue: 'Youth, Social Crisis and Learning*, 2 (35), 171-187.
- UNDOC. (2017). *Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist and Violent Extremist Groups: The Role of the Justice System*. Vienna: United Nations.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2016). *Teacher's Guide on the Prevention of VIOLENT EXTREMISM*. Paris: UNESCO.
- Универзитет у Бањој Луци. (2019). *О Универзитету*. Преузето 22.5.2019. <http://www.unibl.org/sr/univerzitet/o-univerzitetu>
- Универзитет у Источном Сарајеву. (2019). *О Универзитету*. Преузето 10.5.2019. <https://www.ues.rs.ba/o-univerzitetu/>
- Закон о високом образовању Републике Српске - ЗоВО, Службени Гласник РС, број 73/10; 104/11; 84/12; 108/13; 44/15; 90/16 и 31/18).

Рад примљен: 15. 12. 2019.

Рад прихваћен: 13. 01. 2020.